

[Pojmové myšlení jím založená distance mezi myšlením a skutečností myšlenou]

88-317 – 88-318

Základním výdobytkem filosofie, založené starými Řeky, je maximální využívání sféry distance mezi výkonem myšlení a mezi skutečností myšlenou. To má svůj význam také pro všechny pokusy o nové výzkumy filosofické povahy a zejména o nové myšlenkové experimenty. Dlouhé zkušenosti naučily filosofy počítat s tím, že onu distanci je nesnadno ve všech směrech udržet a že je mimořádně obtížné ji ještě zvětšit o další prostory a pak tyto prostory řádně zpracovat. Jestliže se zdůrazňuje důležitost navazování na filosofickou tradici, jestliže např. náš Rádl podtrhuje, že každá nová myšlenka se rodí jen z myšlenky staré, pak se musíme tázat, jak lze tuto nepochybně správnou a platnou zkušenost teoreticky zdůvodnit. Ukázalo se, že není nejlepší razit zcela nové pojmy, protože opravdu nový pojem je velmi nesnadné upevnit a opevnit po všech stránkách. Proto je lépe najít předchůdce, vybrat si příslušný pojem a svůj polonový pojem vymezit vůči onomu starému. Ten bývá probrán už po mnoha stránkách a ukazuje sám už mnoha směry, na které sám jeho tvůrce leckdy ani nepomyslel. Kromě toho je velmi těžké při tvorbě zcela nového pojmu se uvarovat, že sjedeme nepozorovaně do nějakých starých kolejí. Naproti tomu, když víme, vůči komu a vůči čemu se vymezujeme, jsme schopni mnohem lépe uhlídat, abychom nesjeli do určitých konkrétních kolejí, které předem dovedeme odhadnout, neboť nám napovídá onen pojem, vůči němuž jsme svůj vymezovali. Při tvorbě nového pojmu většinou nedovedeme odhadnout, zda bude ve svých dalekosáhlých důsledcích jednak vůbec dost nosným, ale zejména nebude-li se vzpírat myšlenkové strategii, kvůli níž jsme jej vlastně vynalezli. Když se vymezujeme vůči nějakému obdobnému staršímu, víme, kam směřoval a čemu bránil.

Pojmové myšlení, ať už je dnes vidíme nebo začínáme vidět sebevíc kriticky, udělalo převratný průlom do lidského myšlení tím, že vytvořilo díky uvědomění distance mezi myslícím (aktem) a myšleným (skutečností) přístupovou cestu k docela nové oblasti, která mohla být v myšlení stále víc, ve stále širším měřítku a také neustále důkladněji tematizována, ale především využívána. Došlo k tomu tak, že myslitelé vědomě vytvářeli pojmy, „umísťovali“ je do vzniklé (nebo lépe: odhalené) mezery, a vůbec si jich byli vědomi, všímali si jich a zkoumali jejich povahu a vůbec povahu i soudů, úsudků a rozlehlejší argumentace, posléze i myšlenkové taktiky a strategie atd. Dlouho si neuvědomovali rozdíl mezi na jedné straně pojmem a intencionálním předmětem, na druhé straně mezi intencionálním a reálným předmětem (slovo „reálný“ zatím užíváme jen provizorně, nedbajíce, že etymologicky souvisí s „res“). To objevil, odhalil v navázání na Brentana a jeho „imanentní předměty“ teprve Husserl, ale ani on si tím nebyl docela jist a později kolísal (vracel se k termínům Brentanovým, např. v *Karteziánských meditacích*). Ale fakticky se ovšem s intencionálními předměty pracovalo už od počátku, neboť žádný pojem nemůže být upevněn bez příslušného intencionálního předmětu (i obráceně, žádný intencionální předmět nemůže být konstruován bez příslušného pojmu). A to není žádná okrajová a jen technická záležitost. Právě tato vždy dvojmo zajišťovaná distance dovolovala něco, co bylo naprosto nedostupné žádným „mudrcům“ jiných duchovních a myšlenkových kultur (např. v Indii, v Číně aj.) Sama strategie myšlení, dokonce již argumentace atd. je možná jen díky tomuto vynálezu. Možná, že existuje nějaká alternativa, ale toto je dějinná skutečnost.